

UN INVESTIGADOR EN TEMPS DE CRISI

XAVIER FÀBREGAS VIST
PER JOAQUIM MOLAS

Monòleg transcrit per Santiago Fontdevila
i Joan-Anton Benach

Des de la lectura de treballs de Xavier Fàbregas, l'encapçalí l'opinió de Joaquim Molas; a desgrat, obviament, que alguns crítics poguin matisar i fins contradir-ne altres d'inclusos en el mateix volum, qüestió imprevisible i que contribueix a garantir la utilitat d'una monografia com la que ha estat projectada dins la nova etapa d'aquests Estudis Escènics.

Molas ha estat convidat a formular el que podria ser un judici global sobre la figura i l'obra del personatge a través d'una reflexió espontània i en veu alta. A fi de facilitar aquesta espontaneïtat i que la reflexió tingués els accents que el professor volgués proposar, aquest treball primer ha pres el caràcter d'un monòleg lliure i fluent més que no pas d'entrevista convencional.

Per començar, Joaquim Molas fa una descripció de les arrels culturals i familiars de Fàbregas, que ajuda a situar adequadament la personalitat intel·lectual, tan singular, del crític i investigador.

DE LA MARGINACIÓ A LA INTEGRACIÓ

Xavier Fàbregas, una barreja de personatge extrovertit, que de seguida establí relació amb la gent, i de tipus discret, reservat, gairebé hermètic, s'havia format sobre la marga; era un perfecte autodidacte. I, a més, era un autodidacte que, com que residia a Montcada, havia viscut durant molts anys fora del món de la cultura que es coïta a Barcelona. O almenys, dels seus grans centres de decisió. D'altra banda, tenia dues vocacions que, curiosament, el projectaven al camp internacional. En referència a l'esperanto i als escacs. Li agradaven tant, els escacs, que mantenia partides per carta amb tot el món. Però hi havia una altra afició que per ell era la més important, la del

En l'aventura personal i intel·lectual de Xavier Fàbregas, la influència de Joaquim Molas esdevingué un factor absolutament decisiu. Els qui durant anys vam tractar el crític i l'investigador malaguanyat tinguérem ocasions freqüents de comprovar com era important i constant el mestratge que el professor exercí damunt Fàbregas i com, més enllà d'uns vincles que tenien uns orígens «acadèmics», aquell ascendent es confondria progressivament amb el llenguatge de les amistats sòlides, infrangibles, en què la confiança, el consell i la confidència es converteixen en elements bàsics de comunicació. És lògic, consegüentment, que un recull com el que aquí es presenta, on hi ha veus diverses que parlen des de la coneixença personal o des de la lectura de treballs de Xavier Fàbregas, l'encapçali l'opinió de Joaquim Molas, a desgrat, òbviament, que alguns criteris puguin matisar i fins contradir-ne altres d'inclosos en el mateix volum, qüestió imprevisible i que contribueix a garantir la utilitat d'una monografia com la que ha estat projectada dins la nova etapa d'aquests Estudis Escènics.

Molas ha estat convidat a formular el que podria ser un judici global sobre la figura i l'obra del personatge a través d'una reflexió espontània i en veu alta. A fi de facilitar aquesta espontaneïtat i que la reflexió tingués els accents que el professor volgués proposar, aquest treball primer ha pres el caràcter d'un monòleg lliure i fluent més que no pas d'entrevista convencional.

Per començar, Joaquim Molas fa una descripció de les arrels culturals i familiars de Fàbregas, que ajuda a situar adequadament la personalitat intel·lectual, tan singular, del crític i investigador.

DE LA MARGINACIÓ A LA INTEGRACIÓ

—Xavier Fàbregas, una barreja de personatge extrovertit, que de seguida establia relació amb la gent, i de tipus discret, reservat, gairebé hermètic, s'havia format sobre la marxa: era un perfecte autodidacte. I, a més, era un autodidacte que, com que residia a Montcada, havia viscut durant molts anys fora del món de la cultura que es coïa a Barcelona. O almenys, dels seus grans centres de decisió. D'altra banda, tenia dues vocacions que, curiosament, el projectaven al camp internacional. Em refereixo a l'esperanto i als escacs. Li agradaven tant, els escacs, que mantenia partides per carta amb tot el món. Però hi havia una altra afició que per ell era la més important, la del

teatre. La seva vinculació al teatre, que alguns no van saber mai explicar, venia de molt lluny. Això és clar. El seu primer matrimoni va ser amb una noia que pertanyia a un grup de teatre d'aficionats de poble i va ser en aquest medi on es van conèixer i es van entendre.

La nostra coneixença, la situo a començament dels anys seixanta, en una època en què Fàbregas feia un estudi sobre els sainets del segle XIX, i va ser amb motiu d'aquest treball que en Josep M. Benet i Jornet me'l va presentar. Era evident que en Fàbregas intentava entrar en els ambients culturals de Barcelona, relacionar-se amb els grups que aleshores funcionaven. Cal entendre-ho, això. Els ambients barcelonins de Fàbregas havien estat fins en aquell moment uns ambients castellans, els que havia trobat a través de les seves col·laboracions a la *Solidaridad Nacional* — «la Soli» — i a *La Jirafa*, que era una revista d'un grup falangista, però d'un grup falangista, en principi, no massa ortodox. Va conèixer en Candel i entrà en relació amb La Pipironda, que també aplegava gent de la mateixa procedència: gent de barri, marginal, crítica, però desconnectada. De fet, el seu acostament al diguem-ne «món cultural» de Barcelona es va produir per mitjà de les classes de llengua catalana que organitzava en Max Cahner, i és que, en un moment donat, en Fàbregas es va plantejar amb molta decisió el problema de la llengua. Després, com ja he dit, gràcies als seus contactes amb gent de teatre coneix en Benet, que és el que me'l presenta. A partir d'un moment, doncs, en Fàbregas s'integra a l'ambient cultural català, però no es pot oblidar que abans d'aquesta època ell ja escrivia teatre. Recordo que el 56 s'havia presentat al premi Ciutat de Barcelona amb una obra que es titulava *Agua y el Sr. Smith* i que, anys després, traduïda al català, estrenaren al Romea amb el títol de *Partits pel mig*. No va tenir èxit. Ni en aquesta obra ni en altres. És a dir, en Fàbregas escriu teatre, però no reïx en aquest ofici; diguem que hi fracassa. I és aquest fracàs i el desconcert que porta a dintre el que explica el seu intent d'entrar en el periodisme. Per diverses raons, no podrà fer-ho d'una manera immediata i es decantarà definitivament cap a l'estudi del teatre i, més en concret, cap a la història.

El seu pas pels Estudis Universitaris Catalans i el fet que jo tingués la família a Montcada ens van acabar d'unir. Venia molt a dinar o a sopar a casa i quan jo anava a veure els meus parents de Montcada solíem fer alguna passejada pel bosc. S'establí, per tant, una forta relació d'amistat que tenia el seu origen en l'interès comú pel teatre. Durant molts anys, vam anar plegats a les estrenes; com a crític, disposava de dues

entrades i, com que la seva dona sovint no hi volia anar, jo ho aprofitava.

Probablement, ell tenia el complex de no haver fet cap carrera universitària. Realment era un fals problema, però s'ho prenien com un hàndicap que el feia sentir descol·locat en segons quins cercles. El fet és sorprenent, sobretot si tenim en compte que duia una preparació molt més sòlida que molts que han estat i que són professors universitaris, però ell no havia pogut fer una carrera superior, tot i que era d'una família burgesa. A Montcada vivien en una torre al passeig de Colom i em sembla que per part de mare era parent de Figueras, el president de la Primera República. Per la guerra, el pis barceloní va ser bombardejat i fou per això que després del 39 ja es va quedar definitivament a Montcada, que fins aleshores havia estat el lloc on anava a estiuejar. En Xavier havia estudiat amb els Germans de la Doctrina Cristiana, un col·legi per a gent rica, però la guerra els portà la decadència i va haver de deixar els estudis. D'altra banda, em sembla que es va estavellar en l'Examen d'Estat. Després, va fer moltes feines, entre elles, la de corredor de detergents o de productes alimentaris, no ho sé. Els últims temps, el pare tenia un establiment de loteria a Barcelona i entre això, una llibreria-estanc que va posar la seva dona a Montcada i el que ell guanyava escrivint, anaven passant, però li va costar molt arrencar econòmicament i, a més a més, després, quan ja podia anar millor, es va trobar que havia de mantenir dues cases: la de la primera dona i la seva de Barcelona, de manera que va haver de seguir treballant com un escarràs.

Joaquim Molas conserva algun d'aquells llibres que Fàbregas escrigué per una pura qüestió de subsistència: El libro de los inventos, El hombre, El cuerpo humano, tractats de jardineria, d'escacs, una guia de la Costa Brava...

—Fàbregas va treballar molt per can Bruguera, però és evident que si no s'hagués trobat amb la necessitat d'omplir l'olla, moltes coses no les hauria fet. Per tant, és lògic que fes coses de divulgació, com, per altra banda, hem fet tots, perquè tots hem anat darrere els duros, no pas per comprar-nos cotxes i castells, sinó simplement per subsistir.

Segons Molas, la carrera que Fàbregas farà en els mitjans de comunicació s'explica per unes aptituds ben eloqüents del personatge:

—En Fàbregas tenia un gran sentit de l'actualitat. Per això sabia escriure per als diaris, perquè sabia trobar aquella refe-

rència que podia interessar el lector, aquella frase, aquell gir, aquella imatge precisa. I, sobretot, demostrava una gran habilitat pels títols. En aquest sentit, era molt periodista. Com també ho era per l'agilitat a redactar. Se li podia dir: seu aquí i fes un article de sis pàgines. S'asseia a la màquina i quan arribava a la sisena pàgina hi posava «Xavier Fàbregas» i l'article estava perfectament acabat. Això, evidentment, és un art, i ell el tenia. Fàbregas va ser alumne meu en els Estudis Universitaris Catalans, com és sabut, una mena d'universitat paral·lela on fèiem cursos monogràfics de literatura catalana del XIX i del XX, bàsicament. D'allà va sortir l'interès pel Modernisme. En Fàbregas va començar a venir a les classes coincidint amb el moment en què també es vinculà a *Serra d'Or* i poc temps abans d'entrar a treballar al *Diccionari de Literatura Catalana*. Fins aleshores jo havia fet moltes ressenyes de teatre, pròlegs diversos, a llibres d'Oliver i d'Espriu, per exemple, i moltes altres coses que deixo de fer des del moment que en Fàbregas entra en aquest camp. Si mai torno a parlar de teatre és perquè en Fàbregas m'ho demana. És a dir: es repeteix el de sempre. Jo havia començat a ensumar l'obra de Vicenç Garcia, però des del moment que surt en Rossich, plego. I passa el mateix amb el Modernisme, que jo intento estudiar fins que surten en Marfany i en Castellanos; aleshores, ho deixo. Moltes coses, jo les feia perquè veia la necessitat que algú les fes, que algú canviés la idea que hi havia sobre un determinat autor, sobre una determinada matèria. Ara bé, quan algú s'hi dedicava, jo ho deixava córrer. Tota la vida he intentat fer allò que durant cent anys no s'havia fet. Vaig començar a investigar sobre el teatre quan no ho feia ningú i en el moment que va sortir en Fàbregas ho vaig deixar de fer perquè no valia la pena; ja ho feia ell i, a més, ho feia molt millor. En aquest sentit, la gràcia de la figura de Fàbregas és que és una figura de crisi, una figura que correspon a una situació de crisi o de suplència. Com també m'hi considero jo, en aquest cas. En el camp del teatre, en Fàbregas havia de tocar moltes tecles perquè no hi havia ningú que les toqués. I en va arribar a fer un art, d'aquesta diversitat de dedicacions. En un moment donat, era un líder del teatre independent, feia ressenyes teatrals, història del teatre català i periodisme teatral, com d'altres que hem fet crítica i història i, alhora, moltes altres coses. Ell, en efecte, es dedicava simultàniament a moltes activitats i la qüestió és que totes les feia bé. Aleshores, quan ell desapareix, un s'adona que el país es mou per individualitats singulars i que no hi ha mecanismes de relleu idonis. En Fàbregas, com en un altre moment va ser-ho

Vicens Vives, és d'aquelles figures que només poden sortir en situacions de crisi, en situacions que demanen que una sola persona ompli una gran quantitat de buits. Quan s'entra en una situació més normalitzada, no dic pas normalitzada del tot, la lògica demana que cadascú s'especialitzi en una cosa, que agafi un camp i hi treballi a fons. Aleshores, és clar, anirà molt més enllà que els altres, perquè els altres només poden insinuar, esbossar, intentar aproximacions. En Xavier Fàbregas va tenir de moure's en el front de la diversitat i en el de l'especialització. En un moment determinat es pot dir que ell «és» el teatre, i mort ell, és clar, s'han tancat molts camins. N'haurien de sortir d'altres que reprenguessin la seva feina.

DE LUKÁCS A L'ESPECTACLE PARATEATRAL

Fàbregas va fer estudis i exploracions en terrenys on no s'havia endinsat ningú, però quina podria ser la seva aportació al camp de la crítica teatral?

—Pel que fa a la crítica, l'evolució personal d'en Fàbregas respon a la seva manera d'entendre el teatre. Xavier Fàbregas comença analitzant el teatre com a text, com a literatura. I comença fent un tipus de crítica molt rígida, molt ideològica, és a dir, molt lukacsiana, per influència de l'ambient en el qual ell es movia i on la literatura era literatura de compromís. Aleshores la seva crítica tenia un component marxista molt important, que més tard s'afeblirà. Això es produeix, per dir alguna data, a partir del 1972. Davant l'aplicació del mètode estructuralista, i atès que aquest es mou en dos vessants, el que ve del món de la lingüística i el que ve del marxisme, ell intenta, sense trencar els seus esquemes ideològics, fer uns estudis d'estructura global. Tanmateix, però, no arribarà a encaixar amb l'estructuralisme com hi va encaixar, per exemple, Josep Maria Castellet. Fàbregas feia seu un mètode semiòtic, però l'aplicava d'oïda, com també, d'altra banda, ho havia fet amb el de Lukács. El que passa és que es va trobar emparat per un grup que sí que l'aplicava seriosament.

En l'evolució de Fàbregas es produeix un fet important, i és el canvi metodològic que representa passar, per dir-ho de forma barroera, d'un ús ideològic de la crítica a un altre de més analític o descriptiu. En Fàbregas es planteja, doncs, la gran diferència entre ideologia i descripció. Diria que el que ell fa és detectar dins el món de la crítica teatral el valor i el paper que

poden tenir la iconologia i la semiòtica i comença a analitzar el fet teatral a partir d'aquests conceptes. És un canvi qualitatiu notable. De tota manera, quan ell se sent veritablement còmode és quan entra de ple en el camp de l'antropologia cultural. Val a dir que és molt complicat de seguir aquesta evolució de la seva crítica, perquè en Fàbregas té una obra molt vasta i dispersa, de vint anys, amb temporades que publica una crítica diària, almenys, dues o tres per setmana. Caldria anar a l'hemeroteca i passar-s'hi molt de temps per recórrer tot aquest procés. Amb tot, tornant al que deia i pel que jo el vaig anar seguint, ell començà essent un lukacsià, no pas un gramscià. Un lukacsià, per tant, molt rígid i que, d'entrada, no té en compte els aspectes rituals ni els aspectes lúdics del teatre. El descobriment d'un nou teatre, el farà ser més flexible. Quan va ser cap del Servei de Cinematografia i Teatre, va portar mostres de teatre xinès i de teatre hindú, una cosa que als anys seixanta no hauria fet mai. En primer lloc, perquè ho desconeixia i, en segon lloc, perquè no ho valorava prou.

Aquest procés es va iniciar abans que l'edició de *Cavallers, dracs i dimonis* el fes públic. Un dia vam conèixer la Carme Comte, una noia rossellonesa que ens va ensenyar a tots (i en Fàbregas i jo vam ser dels qui més profit en vam treure) el sentit dels espectacles populars. Vam anar a Elx i se'ns va obrir un món que no coneixíem. La conseqüència d'aquest descobriment va ser *Cavallers, dracs i dimonis*. El 1968, en el pròleg a *L'Aproximació a la història del teatre català modern*, en Fàbregas ja comença a parlar del teatre com a espectacle, la qual cosa indica l'inici d'un canvi. El 1972 encara parla de text i d'espectacle i, a poc a poc, es va anar desentenen del text per posar tot l'èmfasi en l'espectacle. Simultàniament s'afebleix la seva rigidesa ideològica i sociològica en obrir-se al camí del joc i a la idea de la bellesa plàstica i visual, que finalment el menarà a l'estudi dels espectacles parateatral.

Recordo que el 1975 vam anar a Venècia i que hi vam conèixer el teatre de Grotovski; vam veure de prop el Living Theatre i vam tenir una divertida discussió amb Julian Beck sobre Durruti. Per aquella època, en Fàbregas ja havia descobert el valor d'aquest teatre i havia fet el pas del teatre literari al teatre espectacle. I, entremig, encara podríem parlar, potser, de la seva valoració del teatre document. Ben aviat seran els espectacles parateatral el que portarà en Fàbregas a l'estudi de la cultura popular. El seu procés és, doncs, aquest: teatre de text/teatre espectacle/espectacle parateatral. Després, simplement, estudis de costums, de costums ancestrals,

dels quals sortiran dos llibres importants: *Tradicions, mites i creences dels catalans* i *El fons ritual de la vida quotidiana*.

Aquesta evolució, lògicament, té una incidència clara en la interpretació que Fàbregas fa del teatre i que afectarà, per tant, tota la seva producció assagística i crítica posterior en revistes i diaris, una activitat que sempre combinà amb el treball d'investigació. Gràcies a aquesta evolució t'expliques una *Història del Teatre Català* que comença amb el substrat pre-romà i que parla de les escenes de caça que hi ha a la pintura rupestre. Es tracta d'una interpretació del teatre que l'any 1966 no hauria estat possible i que, en canvi, ho és el 1978 quan escriu aquesta història, perquè aleshores ja incorpora, d'una banda, la idea d'espectacle parateatral i, de l'altra, el món de les formes rituals que li amplien la concepció del teatre.

D'acord amb aquest plantejament, es pot dir que Xavier Fàbregas va encetar un nou mètode d'historiografia teatral...

—Efectivament. Una de les qüestions que en Fàbregas es planteja és la de l'organització del material. En aquest sentit es pot assegurar que ell inaugura una historiografia moderna del teatre català. De fet, el que fa és aplicar al teatre l'encasellament que ja s'utilitza per estudiar la poesia o la novel·la, el mateix mètode que ara fem servir per confeccionar aquest monstre d'*Història de la Literatura Catalana* en què estem treballant. En Fàbregas fa el mateix que jo i cap dels dos no ens hem inventat res. Es tracta, senzillament, d'agafar el que funciona a França, el que funciona a Espanya, a Itàlia i aplicar-ho a la teva feina. I com que això són fenòmens internacionals, només cal buscar les variants que pot presentar el país. I remarcar-les. En Fàbregas estructura la seva feina d'historiador i diu: hi ha un teatre modernista, un teatre noucentista, un teatre neoclàssic... Parlem de cadascun i eliminem els conceptes que no funcionen. Per exemple, una cosa que tots plegats hem fet ha estat eliminar el concepte de «decadència» com a part substantiva. Es tracta de conceptualitzar el fenomen d'una manera diferent: ¿decadència? Doncs bé: parlem de teatre barroc, parlem de teatre neoclàssic i arribem a la conclusió que és un teatre dolent. Ja hem parlat de la «decadència».

SOBRETOT, UN INVESTIGADOR

Fàbregas historiador, crític, assagista, investigador. Es fa difícil de triar un qualificatiu que defineixi una personalitat tan complexa. D'altra banda, com avaluar un treball tan heterogeni? Xavier Fàbregas, l'autodidacte, a quina disciplina va fer aportacions més recomanables? Joaquim Molas intenta una anàlisi de conjunt, tot fent un repàs de títols que cal subratllar.

—Fàbregas va ser un assagista important i un gran crític, però també un gran investigador. Sobretot, un investigador. Li agradava d'anar a l'arxiu i a l'hemeroteca i remenar-hi papers. Al mateix temps, era un gran lector; sempre duia un llibre a la cartera i quan anava a Montcada es passava els vint minuts que durava el viatge en tren llegint. A més, sentia una atracció irresistible per veure teatre, el que fos. Aquesta era la seva dèria constant i allò que el feia desplaçar pertot, encara que es tractés d'anar a veure una estrena irrisòria. Crec que el teatre l'interessava en un sentit molt ampli i que, d'entrada, davant el fet teatral, no es plantejava si hauria d'actuar com a crític o com a investigador. De tota manera, em penso que, si hagués hagut d'escollir, s'hauria decantat pel treball d'investigació.

Com he dit, sovint anàvem junts a teatre i parlàvem de teatre quan dinàvem o sopàvem plegats. A més, vam planejar alguns viatges en què es veia la seva voluntat d'indagació, com el que férem a Elx o a Alcoi per conèixer el Misteri i les festes de Moros i Cristians. A mi sempre em sobtava la preparació que duia sobre el que anàvem a veure. Ell feia reportatges, però a la vegada investigava. Quan coneixia l'existència d'un espectacle, l'havia de veure, fos com fos. Pràcticament no rebutjava res, malgrat que els darrers anys s'interessava d'una manera especial pels espectacles parateatral. Jo l'he vist buscant Silla pel País Valencià per anar a veure un ritual sobre una ceba o un meló, no ho recordo bé, i ell, com boig, buscant el poble. Aquesta curiositat, aquest gust per viatjar, aquest afany de moure's, el portava en altres països, i buscava la darrera cosa que havien fet l'Odin o Peter Brook. Estava sempre a l'aguait del que es feia per Europa i s'assabentava de les novetats molt abans que ningú altre. Mentre estava refent la història del teatre d'aquí, coneixia molt bé el que es feia a fora. I ho explicava. Si no era per escrit, t'ho feia de paraula. Puc dir que si jo em considerava una mica al dia en matèria de teatre, era gràcies a ell. En els darrers temps, que ens relacionàvem menys, me'l trobava i em

deia: «has de veure això» o «això altre, no cal que ho vegis». I jo li feia cas i estava segur que no m'equivocava.

La seva vocació investigadora es va traduir en treballs importants. Per mi, la seva descoberta cabdal és la que fa de l'obra de Frederic Soler. Segur: una de les grans aportacions d'en Fàbregas i que figura en l'assaig *Teatre català d'agitació política* és la valoració de «Serafí Pitarra», que ell ens presenta com un autor rebel, crític i d'una coherència ideològica extraordinària. Davant d'aquest estudi vaig quedar literalment enlluernat, perquè era una cosa completament nova. Sens dubte, és millor aquest treball que no pas el que fa sobre Guimerà, que és més convencional. Amb el descobriment que Fàbregas aconsegueix fer-nos de Pitarra ens passa el mateix que amb *Les formes de diversió*: l'autor ens revela un món que no coneixíem però que havíem pensat que podia existir o que podia ser valorat. Fàbregas organitza aquestes intuïcions, hi dona cos i ho analitza tot sistemàticament, amb el complement, a més, d'un suport documental molt bo. *Teatre català d'agitació política* va ser un llibre molt oportú, ja que va arribar en un moment en què tots ens plantejàvem les relacions entre literatura i política, entre teatre i política. Els polítics ens necessitaven, els pocs polítics que hi havia el 1968 ens necessitaven, perquè només es podia fer política a través de la literatura. Per tant, aquest llibre va ser molt d'actualitat. El tema era nou, apassionant. I d'entrada entre les innovacions que inclou, al marge que tot l'estudi és realment innovador, jo crec, insisteixo, que destaca molt la valoració de «Serafí Pitarra». L'assaig sobre Guimerà és un llibre que està bé, però que no representa una novetat tan important com *Teatre d'agitació*, perquè li falla una mica el que jo diria l'instrumental crític.

L'Aproximació a la història del teatre català modern és un recull d'articles i de pròlegs, que, en conjunt, resulta desigual. Per exemple, recordo que l'estudi sobre Josep Maria Arnau està molt bé i que, en canvi, el d'Apel·les Mestre ja no ho està tant. De tota manera, el llibre que m'estimo més d'en Fàbregas és *El teatre o la vida*. El trobo molt suggerent, un dels més reeixits d'ell, probablement perquè l'autor es deixa anar, se'ns mostra tal com és... Si s'han de recordar títols importants no puc deixar d'esmentar *Les formes de diversió en la societat catalana romàntica*, que en publicar-se va constituir una novetat extraordinària. En tots aquests treballs, el que distingeix la feina, tant de l'investigador com de l'analista, és el fet d'introduir la racionalitat en un món que es tocava sempre des del punt de vista del pintoresquisme. En Fàbregas treballa amb un mètode

de, sap utilitzar les fonts i, sobretot, conceptualitzar les matèries, i això, en el camp del teatre, té un valor enorme. Francesc Curet, per exemple, malgrat la seva bona fe i la seva documentació, no ho sabia fer.

QUATRE APORTACIONS

A títol de guia per a possibles usuaris, Joaquim Molas resumeix els grans trets que caldria tenir presents per emprendre qual-sevol estudi seriós de l'obra de Fàbregas:

—En primer lloc, hi ha l'obra de la persona que segueix puntualment el teatre, que ressenya puntualment les manifestacions teatrals que es produeixen a Catalunya. En Fàbregas emprèn aquesta tasca amb una dimensió ideològica, literària i teatral que, en general, els altres ressenyadors no tenen, almenys, fins al moment que sortiu en Joan de Sagarra i tu, que feu el mateix. De tota manera, en el treball d'en Fàbregas hi haurà sempre molts més components històrics que en cap altre crític. La segona qüestió a considerar és que ell va ser la primera persona que intentà construir seriosament la història del teatre català, que volia definir períodes i conceptes i descobrir i valorar els autors amb criteris científics. La tercera aportació d'en Fàbregas cal buscar-la en els treballs d'investigació, tant en el camp del teatre com en el de l'espectacle parateatral, des d'on passa a les manifestacions de la cultura popular. Finalment, hi hauria l'aportació teòrica en el sentit que, en el conjunt de la seva obra, hi ha una reflexió constant sobre la naturalesa del fet teatral. En relació amb això, cal fer, però, la salvetat que es tracta d'una teorització força conjuntural, potser mancada d'un joc adequat de perspectives. Tanmateix, això s'explica en la mesura que el món del teatre és un món frenètic, canviant, on, al capdavant, els fenòmens s'han d'analitzar pels resultats finals de les obres que es fan, dels productes que s'ofereixen. Ara mateix, per exemple, sembla obrir-se amb força un retorn a la preponderància del text. Per tot plegat, a mi em sembla que d'aquí a vint anys, els estudiosos, els investigadors, la gent interessada pel teatre, no anirà a buscar, precisament, la teoria d'en Fàbregas, sinó la història i la crítica que va fer. Aquí hi ha matèria important: en la història, en la crítica, en la descoberta de l'espectacle parateatral. *Cavallers, dracs i dimonis* o *Les formes de diversió en la societat catalana romàntica* són treballs molt notables on, certament, també hi ha un

aspecte teòric en tant que l'autor ha de conceptualitzar les expressions parateatral, a les quals arriba a partir del teatre literari, que, d'altra banda, sempre va defensar. El que passa és que del seu procés personal, en Fàbregas no en fa una formulació completa, no en basteix cap teorització important. Fet i fet, ell tampoc no era un teòric. Al contrari: era un home molt pragmàtic, és a dir, un home que, davant l'espectacle que havia vist, no elaborava grans filosofies, sinó que te'n feia la ressenya precisa, t'analitzava les fonts de l'obra, les seves claus i t'explicava amb molta claredat cadascun dels seus personatges.

Probablement, doncs, el que quedarà de Xavier Fàbregas és la figura del ressenyador, del crític militant que va treballar amb una amplitud com de feia molts anys ningú no havia treballat a Catalunya. En un altre nivell, quedarà l'obra de l'historiador, encara que aquí cal parlar d'una obra inacabada. A Xavier Fàbregas li van faltar deu anys per bastir la història del teatre català definitiva que hauria pogut fer.

RÉSUMÉ

En avant-propos, le professeur Joaquim Molas retrace la carrière de Xavier Fàbregas; il analyse ses racines familiales et culturelles ainsi que son évolution; aussi bien dans le domaine de la critique que dans ceux de l'historiographie et de la recherche.

Dans son « monologue », Joaquim Molas illustre parfaitement les préoccupations et les centres d'intérêt intellectuel de Xavier Fàbregas. Par une synthèse sur la dimension de l'œuvre, il nous permet de mieux percevoir le sens du processus qui conduisit Fàbregas de positions idéologiques rigides, clairement lukaciennes, à une fascination pour l'anthropologie culturelle. En outre, il fait une estimation détaillée des contributions les plus importants du chercheur — par exemple, dans son étude sur Frederic Soler — et porte un jugement argumenté sur les différentes disciplines auxquelles Fàbregas se consacra sans compter.

A modo de pórtico, el catedrático Joaquim Molas describe la trayectoria de Xavier Fàbregas y analiza las raíces familiares y culturales del personaje así como su evolución, tanto en el terreno de la crítica como en el de la historiografía y la investigación.

El «monólogo» del profesor Molas constituye un testimonio esclarecedor sobre las preocupaciones e intereses intelectuales de Xavier Fàbregas. El proceso que éste experimentó desde unas rígidas posiciones ideológicas, claramente lukacsianas, hasta su fascinación por la antropología cultural, puede apreciarse en la exposición de Molas gracias a una síntesis sobre la dimensión de la obra de Fàbregas. En el presente trabajo se incluye, además, una valoración precisa de las aportaciones más notables del investigador —su estudio, por ejemplo, sobre Frederic Soler— y un juicio razonado sobre las distintas disciplinas a que Fàbregas aplicó una dedicación constante e infatigable.

RÉSUMÉ

En avant-propos, le professeur Joaquim Molas retrace la carrière de Xavier Fàbregas; il analyse ses racines familiales et culturelles ainsi que son évolution, aussi bien dans le domaine de la critique que dans ceux de l'historiographie et de la recherche.

Dans son « monologue », Joaquim Molas illustre parfaitement les préoccupations et les centres d'intérêt intellectuel de Xavier Fàbregas. Par une synthèse sur la dimension de l'œuvre, il nous permet de mieux percevoir le sens du processus qui conduisit Fàbregas de positions idéologiques rigides, clairement lukacsiennes, à une fascination pour l'anthropologie culturelle. En outre, il fait une estimation détaillée des contributions les plus importants du chercheur — par exemple, dans son étude sur Frederic Soler — et porte un jugement argumenté sur les différentes disciplines auxquelles Fàbregas se consacra sans compter.

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

SUMMARY

To start with, professor Joaquim Molas describes Xavier Fàbregas trajectory and analyzes his family and cultural routes as well as his evolution, not only in regard to his critics, but also to his work as historiographer and investigator.

Professor Molas monologue constitutes an elucidating testimony about the intellectual interests and concerns of Xavier Fàbregas. The process he experimented from his rigid ideological position, clearly lukacsian, to his fascination for cultural anthropology can be understood through professor Molas exposition, thanks to a synthesis about the dimension of his work. This report also includes an exact evaluation of the most outstanding contributions of the investigator — for example, his study about Frederic Soler — and a reasoned judgement about the different disciplines Fàbregas constantly dedicated his efforts.

RÉSUMÉ

En avant-propos, le professeur Joaquim Molas retrace la carrière de Xavier Fàbregas; il analyse ses racines familiales et culturelles ainsi que son évolution, aussi bien dans le domaine de la critique que dans ceux de l'historiographie et de la recherche.

Dans son « monologue », Joaquim Molas illustre partiellement les préoccupations et les centres d'intérêt intellectuel de Xavier Fàbregas. Par une synthèse sur la dimension de l'œuvre, il nous permet de mieux percevoir le sens du processus qui conduisit Fàbregas de positions idéologiques rigides, clairement lukacsianes, à une fascination pour l'anthropologie culturelle. En outre, il fait une estimation détaillée des contributions les plus importantes du chercheur — par exemple, dans son étude sur Frederic Soler — et porte un jugement argumenté sur les différentes disciplines auxquelles Fàbregas se consacra sans compter.